

“Déu no vulgui que aparegui el manuscrit del ‘Quixot’!”

Autor: Francisco Rico

Data de publicació: 26-09-2017

L'Institut Nova Història es complau a oferir l'entrevista, traduïda, que el diari El País va realitzar al filòleg hispanista Francisco Rico, amb motiu de l'edició canònica que ara fa deu anys va fer del "Quixot".

Amb aquesta publicació volem rescatar les opinions d'un dels més prestigiosos editors d'en Miguel de Cervantes, així com crear una consciència que permeti opinar sobre els eterns problemes que presenta la literatura del «Siglo de Oro» espanyol: desaparició de manuscrits autògrafs, manca d'interès per localitzar-los... Per què els experts ens comenten això? El misteri està servit.

Entrevista a Francisco Rico, acadèmic.

El manuscrit del Quixot era un galimaties. El va ordenar algú, probablement un copista, i el responsable de la darrera ordenació a la nostra època és Francisco Rico, editor de l'obra d'en Miguel de Cervantes.

Rico farà 65 anys a final d'aquest mes. Filòleg, catedràtic de la Universitat Autònoma de Barcelona i acadèmic, riu quan li diem que suplanta Miguel de Cervantes, el Quixot del qual ha reescrit. «No», ens explica, «n'he sigut l'editor» i és per això que va realitzar la que fou edició acadèmica de la considerada arreu del món com l'obra cabdal de la història de la literatura espanyola, en el 400è aniversari de la seva publicació. Ara, en vespres de l'aniversari de la mort d'en Cervantes, aquesta edició apareguda amb l'emblema de les Acadèmies de la Llengua i editada per Alfaguara a Espanya i a Amèrica Llatina, surt novament en Punto de Lectura, sense els pròlegs introductoris, amb una nota en què l'acadèmic explica com ha ordenat el manuscrit i amb una portada que considera un tresor: un dibuix d'en Manolo Valdés que representa l'enginyós hidalgo. En aquesta conversa, Rico explica quina relació manté amb el més insigne escriptor de la història de l'espanyol i com s'ho ha fet per posar en ordre el seu llibre.

Pregunta. El Quixot. Com si vostè l'hagués reescrit!

Resposta. La gent té poca idea de què és fer el Quixot. Suposem que un bon dia apareix el manuscrit autògraf d'en Cervantes...i Déu no ho vulgui perquè tocaria molt els nassos!

P. Per què?

R. Perquè va ser escrit a trossos i mossos, que és com escriuen tots els escriptors. Al segle XX es lliurava una còpia mecanografiada que la podia haver fet una secretària. Però Cervantes anava escrivint per hostals, fondes i camins, en els papers que tenia a mà... El pitjor copista del món, per ordenar un llibre d'aquestes característiques, és l'autor, perquè en aquestes circumstàncies comet més faltes que un mecanògraf. El text autògraf d'en Cervantes podria ser molt pitjor que una còpia passada en net, com probablement així va ser i com ho seria en l'actualitat. Cap escriptor no presenta els textos originals!

P. I, com passa amb els autors actuals, això seria una llauna.

R. Doncs no.

P. No? Per què?

R. Perquè això és el que passava en aquella època. Cervantes no tenia ortografia, com tampoc no la tenien les persones privades. L'ortografia la tenien les impremtes fins que l'Academia la va organitzar un poc. Els escriptors escrivien haber sense hac i amb ve o amb be, segons el dia. Cervantes no posava punts ni comes ni per casualitat. Eren els editors antics els qui els posaven, i de vegades interpretaven el text correctament; però en altres ocasions, doncs no. I Cervantes els deixava fer amb completa llibertat. Ell va escriure tota la vida Cervantes amb be! Ell sabia que el que passava abans de la impremta i durant la impremta eren coses diferents.

P. Ni el títol és el vertader...

R. El ingenioso hidalgo Don Quijote de la Mancha no és el títol que va proposar Cervantes. Ell havia titulat el seu llibre El ingenioso hidalgo de la Mancha, amb el qual demana el permís per publicar-lo. I aquest és el títol que recorda al final de l'obra.

P. Per què el varen canviar?

R. El va canviar la impremta. La impremta va fer un triangle amb el títol i, si ens fixem en la portada original i esborrem Don Quijote, només hi resten dues línies.

P. És que Cervantes era una mica deixat?

R. No sabem res sobre Cervantes. Tenim moltes dades però pràcticament cap sobre la seva vida íntima. Sabem que la seva casa era un escàndol... Les germanes, la filla, tenien fills per totes bandes; però tenim poca informació sobre aspectes personals seus. Crec que era un personatge que mirava les coses des de lluny i això ho veiem en el Quixot. I opinava que no hem de ficar-nos en la vida de ningú.

P. Políticament, què era?

R. Era una mena d'excombatent de la División Azul. Havia lluitat voluntàriament, per convicció, contra el turc. Després va veure que la cosa es complicava i va acceptar la transició, per dir-ho així. Veu que Felip II s'oblida dels turcs i Cervantes volia continuar lluitant contra els turcs i conquerir Jerusalem. Però finalment calla i accepta. No era un heterodox, però sí un beat que entra, sobretot en l'última part de la seva vida, en totes les confraries religioses. Era un lliberal, però perquè creia que la gent havia de campar com pugués. Devia ser un home poc comunicatiu.

P. Com us heu sentit mentre l'esmenàveu?

R. Jo no he esmenat Cervantes, al contrari, jo li he restituit el seu text.

P. En qualsevol cas, com us heu sentit?

R. Molt content perquè he pogut oferir el text que Cervantes considerava seu; és a dir, que soc partidari de respectar l'autor i també partidari de respectar el text original.

P. En què us heu basat per endinsar-vos en el text i donar-li el que creieu que Cervantes volia?

R. Doncs no sempre ho he sabut. I sovint he dubtat. És veritat que he intentat tenir en compte aspectes materials, però no sempre ha sigut així i finalment m'he fixat en la pràctica de l'edició o del periodisme. He tret o he conservat aspectes tot seguint aquesta dinàmica i crec que així he fet el que Cervantes volia. La tradició és respectar cegament el que diu el text imprès de la primera edició del Quixot. I Cervantes va revisar la segona edició i hi va fer afegits.

P. Però en la vostra edició heu sigut respectuós...

R. És que jo no em sentia Cervantes. Cervantes ho hagués fet pitjor!

P. Eh?

R. Sí, perquè Cervantes no era curós. D'altra banda, no he tractat d'identificar-me amb Cervantes sinó que he mirat el text complet des de fora, fredament. A això ajuda la informàtica. En els detalls, en les petites coses és on rau el deure moral i social del filòleg a l'hora de restituir el text de l'autor.

P. I per què us heu dedicat tant al Quixot?

R. Perquè sempre m'ha interessat l'edició de textos. Per això vaig publicar la meua col·lecció Biblioteca Clásica, amb la finalitat de fer llegir els clàssics als lectors contemporanis. I vaig voler quedar-me el Quixot per treballar-lo jo. I mentre feia aquesta feina em vaig adonar que l'edició de textos clàssics espanyols amb prou feines existia. En plantejar-me les qüestions materials, vaig descobrir que és evident que el Quixot no va sorgir de la ment d'en Cervantes d'una tirada, impecablement. No. Eren papers dispersos.

P. De tota manera, és en algun lloc el manuscrit del Quixot?

R. Probablement sí, però això és força difícil de saber. He vist molts manuscrits enllestits per a la impremta, però en són còpies. Del Quixot, degué haver-ne dues-centes còpies.

P. Llavors potser no estem llegint el vertader Quixot.

R. Ni mai el llegirem. El vertader Quixot no el llegirem mai. Mira aquest text d'en Lope: hi veus les empremtes? Moltes persones treballen en un manuscrit.

P. Sembleu un detectiu.

R. En certa ocasió vaig demanar un equip d'empremtes de la policia científica, per verificar manuscrits de la Biblioteca Nacional. El vaig demanar abans que s'esdevingués l'11-M, a Jesús de la Morera, que ara ha sortit a les notícies com a responsable en aquell moment d'aquesta unitat. I, és clar, no vaig tornar a incomodar-lo. No obstant, ara podem rastrejar els errors del Quixot que no havíem descobert.

P. Tornat a la vostra edició, quines novetats aporta?

R. Aquesta és la versió corregida i augmentada de l'edició del quart centenari. La que va publicar l'Academia inclou el text i les notes, i la meua nova edició hi afegeix materials i abundants índexs, refranys, passatges cèlebres, tot això al final del llibre. Abans del text d'en Cervantes només hi ha una pàgina, en cursiva, meua.

P. Hi ha gent que diu que cobreu drets d'autor per una obra que va escriure Cervantes. Com us ho preneu?

R. Alguna cosa cobro, menys del que jo voldria; però menys del que va cobrar Cervantes, si fa no fa. I jo no cobro pel que va escriure Cervantes; cobro pel meu treball. I també pel que he donat a Cervantes. I em sembla normal que si l'impressor té una part, també la tingui l'editor filològic.

P. Ser l'editor d'en Cervantes és la cosa més gran que heu fet en la vostra vida?

R. He fet coses que m'han divertit més. He treballat l'obra d'en Petrarca. Però sí, editar el Quixot és la millor cosa que he fet, és la bona obra que he fet per a tots. El treball sobre Petrarca, l'he fet per a mi. El Quixot, en canvi, l'he fet per als altres.

“Cervantes no posava punts ni comes ni per casualitat. Eren els editors antics els qui posaven els punts i les comes...”

“En les petites coses és on rau el deure moral i social del filòleg a l'hora de restituir el text de l'autor.”

“La meva nova edició hi afegeix materials i abundants índexs, refranys, passatges cèlebres...”

Juan Cruz

Diari El País

22 abril 2007

https://elpais.com/diario/2007/04/22/domingo/1177213958_850215.html